

zakaj vrednota slovenske narodnosti je za nas izgubljena, če ni druge vrednote, naše jugoslovanske države, ki edina garantira slovenski narodni obstoj.

Praktična posledica tega spoznanja pa je ta, da mora za vsako slovensko stranko biti taktična dogma: Ne sme se zgoditi ničesar, kar bi moglo škodovati interesu slovenske narodne duhovnosti in enako ne ničesar, kar bi moglo škoditi interesu naše jugoslovanske države.

Pozitivna dolžnost naših političnih strank in vsakega slovenskega človeka je, da stori vse, kar lahko okrepi vsako navedenih dveh vrednot; pri tem je vsako našo politično stranko smatrati samo za sodelavca nasprotujoči naši politični stranki. Obenem morata interes in vrednota vsake stranke ostati podrejena vrednotama „narod“ in „država“.

KNJIŽEVNA POROČILA

Alojz Gradnik: *Svetle samote*. Izbrane pesmi. Uredil Josip Vidmar. Ljubljana, 1932. Založba „Modre ptice“. 180 str. v 8°.

Nekoliko mesecev po petdesetletnici pesnika Alojza Gradnika smo dobili izbor iz njegove poezije, ki naj — prav kakor Župančičeva „Mlada pota“ — pokaže celotni duhovni obraz Gradnika poeta. Značilno je, da te antologije ni uredil sam avtor, kakor je pri živih pesnikih pretežno navada, marveč je izvirne in prevedene pesmi izbral in razporedil Josip Vidmar, ki je cvetober Gradnikove lirike obenem opremil z uvodnim esejem o pesniku in njegovem delu.

Izdaja Gradnikovih izbranih pesmi ni samo najprimernejša počastitev njegovega zrelega življenjskega datuma, marveč ima še neki pomen in tega moramo poudariti: V hierarhični vrsti naših pesnikov, kakor jo nekako pozna in priznava povprečno literarno občinstvo, je bil Alojz Gradnik dosihmal nekoliko zapostavljen. Njegovo dosedanje pesniško stvarjanje, ki sega že kakih 25 let nazaj, ni niti z daleč tako obsežno, da bi otežkočalo pregled, vendar si niti kritika niti občinstvo vse do zadnjega časa nista bila dovolj na jasnem o umetniški ceni Gradnikove poezije. Vzrok utegne biti v tem, da pesnik zlasti v svoji prvi razvojni fazi ni nič kaj presenečal po izvornosti in sili svojih stvaritev. Njegova prva zbirka je izšla v letu, ki je bilo za poezijo močno neugodno (1916) in ni mogla vzbuditi zaslužene pozornosti. (S posebnim priznanjem pa so jo sprejeli na Hrvaškem, o čemur je pričal I. N. Novaka sestavek v Almanahu „Griča“; nekoliko pozneje jo je mladi pesnik Jiří Wolker prevel v češčino). Šele s tretjo zbirko („De profundis“) so se nekako uravnovesile dotlej dokaj neenake plasti v razvoju Gradnikove pesniške osebnosti in poetova podoba je dobila markantne in svojstveno močne poteze. Z antologijo „Svetle samote“, ki se mi zdi prav srečno urejena, je stopilo pred čitatelja do malega vse, kar ima v pesnikovem dosedanem delu nedvomljivo in nadčasovno veljavo in v čemer je pesnik dosegel največjo globino svojega stvarjalnega razmaha. Tudi to, kar je ostalo izven Vidmarjevega izbora, je v mnogočem dovolj zrelo in nič manj zanimivo glede na oblikovno in vsebinsko dozorevanje Gradnikove poezije. Vendar je šele izbiranje s poudarkom na umetniško važnost in osebno značilnost dalo knjigo Gradnikove lirike, ki se s polno pravico uvršča med pet ali šest trajnih pesniških zbirk v celotni slovenski poeziji. V tem je torej največji pomen Gradnikovih „Svetlih samot“.

Vidmarjev uvod je zajemljiva, dasi ne izčrpna studija o Gradnikovi liriki, vsekako najboljša, kar jih je bilo doslej napisanih o pesniku. Vidmarju je Gradnikova poezija izpovednega značaja; njena podlaga kaže nagonsko-prvinskega človeka. S prodornim pogledom je pisec odkril dva najsilnejša vrelca Gradnikove pesniške inspiracije: ljubezen in smrt. Oba vrelca pritekata iz iste človeške osnove, in njo je skušal Vidmar dojeti vse do najtanjših žilic, ki napajajo Gradnikove pesniške stvaritve.

Pri Vidmarjevi izbiri so kajpak odločevali estetski pogledi. Antologija ne kaže pesnikovega razvoja, marveč, kar je v takem primeru edino pravilno, pesnika v njegovem najbolj jedrnatem prerezu. Iz nje naj govori poetova najčistejša beseda. In ker se Gradnik zdi uredniku najčistejši v erotiki in v motivih o smrti, je temu podredil vse ostale sfere njegovega pesniškega doživljanja, tako da ti dve potezi dajeta zbirki poglobitni in prevladujoči ton.

Knjiga je razdeljena v sedem delov. Prvi (Eros-Tanatos) obsega ljubezensko liriko, drugi (Zadnje straže) pesmi o narodu in domovini, tretji (Sebi) liriko subjektivnih nastrojev in izpovednih opisov samega sebe, četrti (Drevo življenja) pesmi rodbinskega značaja, peti (V zoreči jeseni) pesmi, ki izražajo poetov odnos do življenja in smrti in njegovo izzvenetje v harmonijo z vesoljnimi zakoni, zrelo modrost življenjskega spoznanja. Šesti del (Večerna senca) kaže Gradnikovo „bogoiskateljsko“ razpoloženost, njegovo religiozno doživljanje. Sedmi del zavzemajo prevodi (Verlaine, Jimenez, Li Tai Po, Michelangelovi soneti i. dr.).

Gradnikova lirika je po vsebini in obliki konservativna, t. j. giblje se na področju osebne usode, ki je bila doslej prava domovina lirike. Premoč starih lirskih motivov (ljubezen, minljivost, narava, žalost, smrt) je več kot očitna. Te, sicer docela osebne in izvirne variacije večnih lirskih opevov so podane v formi, ki je pretežno strogo vezana (soneti). Gradnik je „nesodoben“ motivično, še bolj pa oblikovno; ekspresionistična, futuristična in surrealistična poetika mu je oddaljena mnogo bolj kakor n. pr. Li Tai Pojeva poezija iz legendarne daljave iztočnega sveta. Ta nesodobnost Gradnikove pesniške vsebine in oblike, njegova trdovratna zvestoba jasnemu izrazu, neposredno dosegljive misli in v čitatelju takoj adekvatno se reproducirajočemu občutju, pa je v nekem smislu pesniška odlika. Marsikaj, kar je v sedanjem negotovem, tipajočem času „sodobno“ in kar se izživlja v nebrzdanem eksperimentiranju, bo minilo, toda osnovne forme, ki so jih liriki v vseh časih pesniškega procvita smatrali za normativne pri svojem stvarjanju, in motivi, ki izražajo večno človeška stanja, to ne bo minilo. Dasi imajo času in njegovim potrebam zvestejše stvaritve *funkcionalno* večji pomen, so vendar odtujene vsečloveškemu bistvu lirike in se brž spreminjajo v slamo, ko odcvetè njihov čas. Zaradi tega ne smemo presojati Gradnika kot sodobnega pesnika v smislu neke novotarske poetike ali nove socialne ideologije, marveč kot današnjega pesnika človeka in človeškosti v najbistvenejšem smislu besede.

Primerjalna in kritična studija, ki bo kedaj izčrpno obravnavala Gradnikovo poezijo, ne bo mogla prezreti mnogih značilnosti, ki se prav ob „Svetlih samotah“ vsiljujejo pozornemu čitatelju.

Tako je n. pr. pri Gradniku posebno opazen vpliv italijanske poezije. Pročevanje njegovega pesniškega stila in jezika bo moralo seči tudi sem. Mnogo bolj kakor pri Župančiču se kaže zlasti pri sonetistu Gradniku Prešernov

vpliv; tu in pri nekaterih italijanskih pesnikih, ne pa pri Jenku ali Murnu (Grafenauer!) bo treba iskati Gradnikovo pesniško izhodišče, kakor mi je ob neki priliki pesnik sam priznal.

Zanimivo bo osvetliti Gradnikov svetovni in življenjski nazor in ga — enako kot poezijo — primerjati z Župančičevim. Gradnik je manj eklektičen in njegova celotna pesniška izpoved kaže enotnejšo duševnost. V primeri z Župančičevim panteizmom je Gradnik izrazit dualist. Njegova močna, nasproti drugim ostro obrobljena osebnost doživlja po svoje osebnega Boga. Od kod njegov beg k Bogu in v religijo? — Prav tako je vreden podrobnejše razčlenbe Gradnikov življenjski nazor, njegov čedalje bolj prozorni, v konfliktih in obilnih skušnjah požlahtnjeni, možati pesimizem. Zanimivo bo proučevati v Gradniku človeka volje (Willensmensch) in preiskati zanj značilno tromečje njegovega notranjega sveta, kjer silovitosti nagonov ustreza napetost volje in nekaka vseprisotnost razuma, kar se odraža v njegovi poeziji kot določna urejenost. Pri Gradniku ni visoke skale prehodov in nians med čuvstvenimi stanji kakor pri Župančiču: njegov čuvstveni svet je bolj kozmos kakor kaos in nad njim gospoduje volja kot stvarjajoče načelo.

Gradnikovo erotiko je Vidmar fino razčlenil in orisal njeno nagonsko dno. Gradnik pa se mi ne zdi — kakor Prešeren ali Župančič — pesnik ljubezenskega hrepenenja, ki je subtilno in lahko kakor dih, marveč je v večji meri pesnik poželenja, ki je mnogo manj osebno diferencirano. Zato je Gradnik vzlic močnim ljubezenskim pesmim bolj opazovalec erotične narave, filozof ljubezenske strasti, kakor pa čisti trubadurski pesnik. Le-ta uživa samo v igravih čuvstvih in v fantazijskih podobah, medtem ko mu izpolnitev zasanjanega cilja zapušča gorjupo občutje razočaranja. V tem smislu se mi Gradnik torej ne zdi izraziti ljubezenski lirik: njegova erotika je težka, naturalistična; v nji pogrešamo ono igravo, krhko, naivno fantazijo. Pri njem ljubezen ni sami sebi namen, kar posebno kažejo njegovi rodbinski soneti, izražajoči biološko determiniranost spolnega nagona, — nekaj, kar je liriku hrepenenja tuje. Zato Gradniku uživanje življenja nikdar in nikjer ni tako neskrbno in neodgovorno, kakor euforičnemu pesniku, ki se predvsem igra s samim seboj in z objektom svojega hrepenenja. Gradnikova ljubezen je prvinski boj spolov, iz nje govori težki, v krvi ležeči imperativ Schopenhauerjevega duhá vrste, imperativ nadosebne stvarjajoče volje. Prav zaradi tega je Gradnikova ljubezenska poezija v naši izrazito trubadurski ljubezenski liriki nov in svojevrsten pojav, ki bi bil vreden še nadaljnega proučevanja.

Tudi v pesniškem doživljanju krajine je Gradnik pokazal za našo poezijo nov način združevanja opisnega, optičnega dojetanja z muzikalnim, in nam je tako ustvaril nekoliko izredno slikovitih pesniških krajin (pa še povrh tega v sonetni formi).

V nadaljnjem proučevanju bodo vredni pozornosti Gradnikovi nazori o narodnosti in družbi, ki se kažejo v pesnikovem individualističnem in nacionalističnem odnosu do občestva.

Kot pesnik minljivosti in smrti se Gradnik ostro loči od izrazito življenju vdanega Župančiča ter ima v Prešernu in Gregorčiču najožjega pesniškega sorodnika. Priroda ga zanima samo kot bleščeča igra čutno zaznavanih lepot in groze; življenje mu je bolj sen pred prebujenjem v večnosti, kakor pa naivno, neposredno doživljena stvarnost.

Gradnik kot pesniški prevajalec je poglavje zase; tudi tu se odpira proučevalcu njegovega dela lepa prilika za primerjalne in stilne studije. Njegova metoda prepesnitve je najvidnejša v pesmih orientalskega izvora, ki jih ne prevaja po izvirniku; do kakšne višine pa se lahko povzpne v najtežji, to je sonetni formi, kažejo nekateri njegovi prevodi Michelangelovih sonetov.

S knjigo „Svetle samote“ je Gradnik bolj kakor pred kritike stopil pred občinstvo kot pesniški umetnik, ki si mora podrediti vsako, le količkaj občutljivo dušo in jo zanesti v svoj svet, v mikrokosmos večnega nemira, v pannotikum povečujočega duha, ki kaže vesoljne zakone z enakim zanosom kakor koprneče drhtenje izpolnjujoče se ljubezni. — Ponavljam: s to antologijo smo dobili danes tako redko zbirko pristne poezije v najbolj klasičnem pomenu te besede.

Knjiga je okusno natisnjena in krasno opremljena. Žal, da so ostale v tekstu nekatere tiskovne napake. B. Borko.

Davorin Ravljen: Tulipan. Izdala in založila Vodnikova družba v Ljubljani. 1932. 120 str.

„Tamkaj v Vestfaliji so nam izginili — več ne doseže jih naše oko...“ toži Župančičeva „Duma“. Pa jih je v Ravljenovem „Tulipanu“ le doseglo. Skoro vsi razpršeni drobcji našega naroda, obrobne manjšine in po raznih koncih sveta raztreseni izseljenci so že bili deležni slovstvene obdelave v naši lepi knjigi. Le Vestfalije ni bilo razen v „Dumi“ še skoro nikjer. Zdaj smo jo dobili — vso Vestfalijo, v podobi bogate tuje gospe, ki razsipno reže kruh vsem svojim uslužbencem, domačin in tujim, dokler ga ima, in v podobi mačhe, ki ga tujcem najprej odtegne, ko jih ne potrebuje več.

Od prve do zadnje strani izpričuje ta knjiga, da je pisatelj zelo globoko pogledal v življenje vestfalskih Slovencev, posebno v delavsko kolonijo waltershausenskega revirja. Zasnovana je kot povest z glavnimi osebami, zapletkom in razpletkom. Pepon, ki so ga domači prepričali z lepega doma ob dolenski Savi v vestfalske rudnike, bi se rad otresel svojega nadležnega fantovstva in se ob ne prehudih zaprečicah poroči s češko izseljenko Anko Chmelakovo; po poškodbi in odpustitvi se pozneje vrne z njo v domovino. Slovenska idiličnost tega glavnega dejanja je spretno podčrtana z velemestno razburkano stransko zgodbo o sirotni blodnici Rantzovi Lotki, ki jo po mnogih zablodah hitlerjevec Heinz Rögger umori. Od mrke, zadušne, zadimljene vestfalske pokrajine se živo odraža še več drugih dobro očrtanih osebnosti: med našimi vdovec Janež, avstrijakant Habjan, Reberšak in njegova družina, harmonikar Andrejec, nesrečni Viktor Poženel, Jelenovi, Srebretovi, Kolenčevi, Koščakovi, Poljančevi, Ledineki, med tujci inženjer Bölsche, Wasserpolak, Juriga, krčmar Kupfer, ki je Slovincem na ljubo poslikal dvorano z Bledom, Triglavom in drugimi kranjskimi lepotijami, občinski tehnik Malik, rektor Kranach, bochumski vodja Jakob, organizator Lenart Plank i. dr.

Ali naj priznam? Povest me s svojim stritarsko prikrojenim pripovedovanjem, izbiranjem in vpletanjem motivov ni posebno ogrela. Nепrestano pa me je močno pritegovala kot razprava o naših Vestfalcih, kot nazorna, prepričevalna slika njihovega otepanja s tujino, njihove ganljive ljubezni do daljne domovine in domačega jezika, ki ima tudi tam še toliko trdoživosti, da